

KÜRESEL GÜVENLİK YAKLAŞIMLARI, BÖLGESEL SORUNLAR VE DEVLETLERİN DEĞİŞEN ROLLERİ: KÜRESEL TERÖRİZM ÖRNEĞİ

Hami AYDIN¹, Tolga CİHANER²

Öz

Devletlerin en temel önceliklerinden biri, vatandaşlarının güvenliğini sağlamak ve dış tehditlere karşı önlem almaktır. Uluslararası ilişkiler teorisinin farklı perspektiflerine göre güvenlik, bağımsız devletlerin kendi ulusal çıkarlarını tehdit ve tehlikelerden uzak tutan yerel çaba olarak ya da küresel terörizm ile mücadele eden daha güçlü ve geniş kapsamlı işbirliği veya ittifak olarak da değerlendirilmektedir. Küresel düzeyde ortaya çıkan yeni çatışmalar ve kültürel bakış açıları dikkate alındığında, güvenlik konusu artık tek başına yürütülebilecek bir süreç olmaktan çıkmış daha çok ortak bir çaba haline gelmiştir.

Bu çalışmada, öncelikle uluslararası ilişkiler ve güvenlik çalışmaları kapsamında geliştirilen yaklaşımlar kavramsal çerçevede açıklandıktan sonra küresel güvenlik alanına odaklanılacaktır. Bu çerçevede, küresel terörizmle mücadelede yapılabilecekler ile barış ve istikrarın tesis edilebilmesine ilişkin çabalar üzerinde durulacak, küresel ittifaklar kapsamında özellikle Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)'nun uluslararası güvenliğin korunmasındaki denetim rolü ve etkinliği ele alınacaktır.

Araştırma sonucunda, küresel terörizmle mücadelede uluslararası örgütlerin rolünün arttığı, ancak bu rolün etkinliğinin şeffaflık, hesap verebilirlik ve denetim mekanizmalarıyla desteklenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Güvenlik, Küresel İttifak, Terörizm, Denetim, İç Kontrol

JEL sınıflanması: F5, I38, Z00

GLOBAL SECURITY APPROACHES, REGIONAL ISSUES AND THE CHANGING ROLES OF STATES: THE CASE OF GLOBAL TERRORISM

Abstract

One of the most fundamental priorities of states is to ensure the security of their citizens and take precautions against external threats. According to different perspectives within international relations theory, security is viewed as the local efforts of independent states to protect their national interests from threats and dangers, or as a stronger and more comprehensive cooperation or alliance to combat global terrorism. Given the new conflicts and cultural perspectives emerging globally, security has become a collaborative endeavor, no longer a process that can be undertaken alone.

This study will first conceptually explain the approaches developed within international relations and security studies, and then focus on the issues in global security. Within this framework, we will focus on the potential challenges faced in combating global terrorism and efforts to establish peace and stability. Within the context of global alliances, we will examine the oversight role and effectiveness of the North Atlantic Treaty Organization (NATO) in maintaining international security.

The study concludes that international organizations have assumed increasingly important roles in combating global terrorism; however, the effectiveness of these roles depends on transparency, accountability, and effective oversight mechanisms.

Keywords: Security, Global Alliance, Terrorism, Auditing, Internal Control

JEL classification: F5, I38, Z00

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Beykoz Üniversitesi, hamiydin@beykoz.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8806-9680

² Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi, tolga.cihaner@hotmail.com, ORCID: 0009-0002-0699-7799

1. Giriş

Güvenlik, uluslararası ilişkiler ve devlet politikalarında merkezi bir kavram olarak uzun zamandır tartışılmaktadır. Geçmişten günümüze kadar her dönem "güvenlik" kavramı üzerine yapılan düşünsel katkıların odak noktası, kavramın ne anlama geldiğini, kim(ler) için ve ne(ye) karşı güvenlik sağlandığını ve kim(ler)in güvenliği sağlamakla sorumlu olduğunu sorgulamaktır. Bu katkılar, kavramın hem içeriğini hem de kapsamını sürekli olarak yeniden tartışmaya açmıştır.

Devletin dış tehditlere karşı korunmasını temel odağına alan dönemde “soğuk savaş” bağlamında ele alınan güvenlik; askerî güç, caydırıcılık, güç dengesi gibi kavramlarla eşanlamlı hale gelmiş ve uluslararası anarşi ortamında her devletin kendi güvenliğini sağlamak zorunda olması kilit nokta olarak görülmüştür. Soğuk savaş sonrası dönemde güvenliğin sadece askerî değil, ekonomik, çevresel, toplumsal boyutları olduğu, bu doğrultuda güvenliğin genişletilmesi savunulmuş ve alternatif yaklaşımlar geliştirilmiştir. Güvenikleştirme kavramını odak noktasına alan bu yaklaşım, güvenliğin bir söylem olduğunu ve tehditlerin nesnel olmadığını vurgulamıştır. Daha sonra geliştirilen insan merkezli yaklaşımlar ile güvenlik, sadece tehditlerin yokluğu ile değil, bireyin özgürleşmesi ile ilgili olarak görülmüştür. Bu kapsamda, ideolojik ve stratejik olarak kurgulanan güvenlik söylemleri sayesinde modern güvenlik teknikleri ile birey ve nüfusları yönetme biçimleri geliştirilmiştir. Günümüzde ise güvenlik çok katmanlı, çok aktörlü ve çok boyutlu bir süreç olarak değerlendirilerek odak noktasına insanı almıştır. Bu çerçevede insan güvenliği; insanları sadece savaşlardan değil, açlıktan, hastalıklardan, çevresel tehditlerden ve adaletsizliklerden korumak olarak görülmüştür. Diğer ifade ile güvenlik kavramına yönelik artık sadece savaşlar değil; yoksulluk, hastalık, iklim krizi, eşitsizlik gibi sorunlarla ilgilenen ve kalkınma, sağlık hizmeti ve sosyal adalet politikaları gibi araçları kullanan hibrit ve çok katmanlı vurgular yapılmaya başlanmıştır.

Güvenlik artık sadece “savaş ve barış” arasında değil, hayatın her alanındaki kırılğanlıkları yönetmekle ilgili görülmektedir. Devlet güvenliğinden birey güvenliğine evrilen “güvenlik” kavramı, “çevresel sürdürülebilirlik” ve “dijital/siber güvenlik” kavramları ile birlikte anılmaya başlanmış, ayrıca artan şekilde iklim güvenliği, gıda güvenliği, enerji güvenliği, gibi alanlar da görünür olmaya başlamıştır.

Güvenlik çalışmaları, uluslararası ilişkiler veya siyasi tarih bağlamında *"iki büyük güç" olarak bilinen Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği (SSCB)*

arasındaki denge ve caydırıcılık ilkesinin dayanağı, soğuk savaşın temel dinamiğini oluşturmuştur. İki gücün dolaylı mücadelelerinin etkisi ile yaşanan Küba Füze Krizi, Kore ve Vietnam Savaşları gibi olayların sonucunda, uluslararası ilişkilerde nükleer silahlanma, vekâlet savaşları, ideolojik rekabet gibi anlayışlar hakim olmuştur. Soğuk savaşın sona ermesiyle bu anlayış değişime uğramış, SSCB'nin çöküşü, iki kutuplu sistemi ortadan kaldırarak sadece küresel dengeleri değil, devletlerin tehdit algısını da yeniden şekillendirmiştir. SSCB'den ayrılarak bağımsız hale gelen ülkelerle birlikte Kafkasya ve Doğu Avrupa'da yeni güvenlik sorunları ortaya çıkmış, bu devletlerin varlıklarını sürdürebilmeleri konusunda farklı görüşler öne sürülmüştür. Ayrıca, Kafkasya'nın zengin enerji kaynaklarına sahip olması ve Doğu Avrupa'daki ülkelerin geçmişte birbirleriyle savaşmış olmaları, dünyanın Balkan krizinde olduğu gibi yeni güvenlik sorunları ve tehditleriyle karşı karşıya kalıp kalmayacağı sorusunu gündeme getirmiştir.

Yukarıda ifade edilen konular üzerinde tartışmalar sürerken soğuk savaşın sona ermesi ve 11 Eylül 2001'de ABD'de gerçekleşen terör saldırısı, terörle mücadelede önemli bir dönüm noktasının simgesi haline gelmiştir. Sözü edilen saldırıların ardından yeni bir güvenlik krizi ortaya çıkmış ve güvenlik anlayışı köklü şekilde değiştirmiştir. Daha sonraları dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan saldırılar sonucunda küresel terör dalgası dünya genelinde büyük bir tehdit haline dönüşmüştür. Belirtilen tüm gelişmeler, güvenlik endişelerinin uluslararası ilişkilerde halen temel bir unsur olduğunu ve küresel işbirliği olmadan söz konusu sorunların çözülemeyeceğini göstermiş ve yeni bir güvenlik endişesi olarak ortaya çıkan terörizm, devletlerin güvenlik stratejilerini yeniden gözden geçirmelerine neden olmuştur. Diğer taraftan, uluslararası örgütlerin özellikle Birleşmiş Milletler (BM), NATO ve Avrupa Birliği (AB)'nin terörizme karşı küresel bir ittifak oluşturma çabaları da dikkat çekici olarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada, küresel güvenlik alanındaki yaklaşımlar incelenerek güvenlik kavramının yeniden nasıl şekillendirilebileceği konusu tartışılacaktır. Ayrıca, küresel terörizmle mücadelede devletlerin ve uluslararası örgütlerin değişen rolleri ve izledikleri yollar bağlamında süregelen güvenlik politikalarındaki evrim ile devletler arası ilişkilerde oluşan yeni güvenlik paradigmaları üzerinde durulacaktır. Bu kapsamda, uluslararası alanda küresel güvenlik yaklaşımlarının değişimi ile terör sorunlarının küresel güvenliğe etkisi üzerine odaklanılacaktır.

Güvenlik politikalarının yalnızca uygulanabilirliği değil, aynı zamanda insan hakları, uluslararası hukuk ve demokratik denetim mekanizmalarıyla ne ölçüde uyumlu olduğu üzerinde durularak küresel güvenliğin sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahip olduğu vurgusu yapılacaktır. Bu doğrultuda, küresel güvenlik alanındaki yaklaşımlar incelenerek güvenlik kavramının yeniden nasıl şekillendirilebileceği tartışılması yanında bu dönüşüm sürecinde güvenlik politikalarının etkinliği kadar bu politikaların şeffaflığı, hesap verebilirliği ve denetlenebilirliği de değerlendirmeye alınacaktır.

Çalışmanın sonunda, küresel güvenlik alanındaki ulusal ve uluslararası çabaların etkinliği ve verimliliği ile uygulamaların denetimi sorunsalı tartışılacaktır. Bu noktada, küresel ortak güvenliğin önemi üzerinde durularak özellikle küresel güvenliğin sağlanmasında merkezi ve kilit rol oynayan uluslararası örgütlerden biri olan NATO'nun sadece askeri müdahale bağlamında güvenlik üretme kapasitesi değil; aynı zamanda karar alma süreçlerinin şeffaflığı, üye devletler üzerinde uyguladığı politikaların denetlenebilirliği, hesap verebilirliği ve uygulanan politikaların uluslararası hukukla bağdaşırılığı değerlendirme kapsamına alınacaktır.

Sonuç olarak, küresel güvenliğin mevcut durum analizi yapılarak geleceğine dair çeşitli öneriler sunulacak, aynı zamanda küresel güvenlik alanındaki ulusal ve uluslararası çabaların yalnızca etkinliği değil; bu çabaların nasıl denetlendiği, hangi mekanizmalarla izlenebildiği ve ne ölçüde şeffaf oldukları sorunsalı tartışılacaktır.

Çalışma, literatürde çoğunlukla askeri boyutta ele alınan küresel güvenlik tartışmalarına, denetim, hesap verebilirlik ve kurumsal yönetim boyutunu dahil ederek katkı sunmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım çerçevesinde çalışmanın temel araştırma sorusu, “Küresel terörizmle mücadelede uluslararası örgütlerin artan rolü, devletlerin güvenlik fonksiyonlarını nasıl dönüştürmektedir?” şeklinde belirlenmiştir. Bu soruya bağlı olarak çalışma, NATO örneği üzerinden uluslararası örgütlerin güvenlik üretme kapasitesinin yalnızca askeri değil, aynı zamanda kurumsal ve yönetsel boyutlarını da analiz etmektedir.

2. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışma, küresel güvenlik yaklaşımlarının terörizm bağlamında nasıl dönüştüğünü ve bu dönüşüm sürecinde uluslararası örgütlerin, özellikle NATO'nun rolünü analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada nitel yöntem benimsenmiş olup, doküman analizi ve vaka çalışması teknikleri birlikte kullanılmıştır. Doküman analizi kapsamında uluslararası güvenlik literatürü, NATO stratejik konsept belgeleri, Birleşmiş Milletler kararları ve terörizmle mücadeleye ilişkin politika dokümanları sistematik olarak incelenmiştir. Vaka çalışması

yöntemi çerçevesinde NATO'nun Afganistan'daki ISAF operasyonu, küresel terörizmle mücadelede uluslararası örgütlerin rolünü analiz etmek amacıyla örnek olay olarak ele alınmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi ile değerlendirilmiş; güvenlik yaklaşımları, terörizmle mücadele araçları ve uluslararası örgütlerin fonksiyonları tematik olarak sınıflandırılmıştır. Bu çerçevede teorik yaklaşımlar ile uygulama örnekleri karşılaştırmalı biçimde analiz edilerek çalışmanın analitik derinliği ve bilimsel katkısı artırılmıştır.

3. Küresel Güvenlik Yaklaşımları

Güvenlik kavramı, uluslararası ilişkiler disiplini içinde tarih boyunca farklı paradigmlar tarafından çeşitli biçimlerde tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Geleneksel yaklaşımlar güvenliği devlet merkezli ve askeri tehdit odaklı ele alırken; modern ve postmodern yaklaşımlar bu çerçeveyi sorgulamış, birey merkezli, toplumsal, ekonomik, çevresel ve ideolojik tehditlere odaklanan alternatif perspektifler geliştirmiştir (Buzan, Wæver & de Wilde, 1998; Booth, 2005).

Emma Rothschild (1995), güvenliği hem bireylerin hem de devletlerin koşulu olarak tanımlamakta ve bu kavramı, birey-devlet ilişkileri çerçevesinde bir hedef ya da durum olarak değerlendirmektedir. Rothschild, güvenlik kavramının işlevlerini dört ana başlık altında toplar: (1) devlet politikalarına rehberlik sağlamak, (2) kamuoyunu yönlendirmek ve güvenlik hakkında düşünme biçimleri geliştirmek, (3) mevcut politikalara karşı çıkmak ve (4) kaynakların ve gücün dağılımını etkilemek (Rothschild, 1995).

Klasik güvenlik anlayışı, esas olarak devlet merkezli olup askeri tehditlere karşı korunmayı esas alır. Bu yaklaşıma göre güvenlik, "ne kadar fazlaysa o kadar iyidir" ilkesine dayanır (Buzan, Wæver & de Wilde, 1998). Barry Buzan ve arkadaşları, güvenliği "politik sistemin kurallarının dışına taşan bir durum" olarak tanımlar; bu, güvenliğin siyaset üstü bir öncelik haline geldiği durumları ifade eder (Buzan et al., 1998).

Uluslararası ilişkilerde ve güvenlik çalışmalarında özellikle Kopenhag Okulu tarafından geliştirilen ve geleneksel güvenlik anlayışını sorgulayan bir teori olan Güvenikleştirme Teorisi (Securitization Teorisi)'ne göre bir konu nesnel olarak tehlikeli olduğu için değil, bir aktör (genellikle siyasetçi, lider veya devlet yetkilisi) tarafından "tehdit" olarak sunulduğu ve bu söylem toplum tarafından kabul gördüğü için güvenlik meselesi haline gelir. Barry Buzan, Ole Wæver, Jaap de Wilde gibi Kopenhag Okulu temsilcileri güvenliği sadece askerî tehditlerle sınırlamaz, onlara göre güvenlik şu beş sektörde ele alınabilir: (1) Askerî (fiziksel şiddet ve savaş tehditleri), (2) Siyasal (devletin egemenliğine veya ideolojik bütünlüğüne tehditler), (3)

Toplumsal (kimliğe, kültüre, etnik bütünlüğe yönelik tehditler), (4) Ekonomik (refahı, ekonomik sistemleri tehdit eden unsurlar) ve (5) Çevresel (doğal kaynakların tükenmesi, iklim değişikliği gibi tehditler). Sonuç olarak, Güvenikleştirme Teorisi güvenliği nesnel bir durum değil, siyasal bir inşa süreci olarak ele alır. Bu yaklaşıma göre güvenlik kapsamında neyin tehdit sayıldığı ve neye karşı önlem alındığı hususları siyasal aktörlerin söylemlerine ve toplumun tepkisine göre şekillenir.

Mary Kaldor başta olmak üzere birçok akademisyen tarafından 1990'lardan sonra geliştirilen ve soğuk savaş sonrası çatışmaların doğasının değiştiğini savunan bir yaklaşım olan Yeni Savaşlar Teorisi (New Wars Teorisi), devletler arası klasik savaşlardan farklı olarak etnik, dini, kimlik temelli çatışmalar, devlet dışı aktörlerin (milisler, terör örgütleri, suç ağları) katıldığı, genellikle iç savaş benzeri çatışmaların yaşandığı modern savaş biçimlerini tanımlar. Bu kapsamda teori, klasik (devletlerarası, düzenli ordularla yürütülen) savaş anlayışına karşı çıkar ve yeni dönemdeki savaşların daha karmaşık, düzensiz ve genellikle devlet dışı aktörler arasında gerçekleştiğini öne sürer. Düzenli ordular arasında gerçekleşen klasik savaşların yerine yeni savaşların paramiliter gruplar, milisler, terör örgütleri, çeteler arasında olduğunu, askeri hedefler yerine sivil nüfusun hedef alındığı ve etnik temizliğin yaygın olduğunu ve merkezi finansman yerine yağma, kaçakçılık, dış finansman gibi savaş ekonomisine dayandığını savunan bu yaklaşıma Bosna Savaşı (1992-1995), Ruanda Soykırımı (1994), Suriye İç Savaşı, Darfur Krizi, Libya'daki iç çatışmalar ve Ukrayna'daki hibrit savaşlar (kısmen) örnek olarak gösterilmektedir. Sonuç olarak Yeni Savaşlar Teorisi, günümüz çatışmalarının doğasını anlamak için geleneksel savaş teorilerinin yetersiz kaldığını savunur. Teoriye göre savaş artık sadece devletler arasında değil, toplum içinde ve kimlikler arasında yaşanmakta; aktörleri, finansman kaynakları ve stratejileri köklü biçimde değişmiştir.

Küresel Yönetim (Global Governance) Teorisi, dünyadaki sorunların (iklim değişikliği, terörizm, pandemi, göç, insan hakları, ticaret vb.) devletler arası iş birliği, uluslararası kurumlar ve normlar aracılığıyla nasıl yönetildiğini analiz eder. Uluslararası ilişkiler disiplininde küresel yönetim ve uluslararası hukuk yaklaşımlarını benimseyen çalışmalar aşağıda özetlenmiştir:

(1) *Liberal Kurumsalcı (Liberal Institutionalism) Yaklaşım*, devletlerin; Birleşmiş Milletler (BM-United Natio), Uluslararası Para Fonu (IMF- International Monetary Fund, Dünya Ticaret Örgütü (WTO-World Trade Organization), Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO-North Atlantic Treaty Organization) gibi kurumlar ile iş birliği yapmasını ve iş birliklerini kalıcı hale getirebilmesini savunur. Sözü edilen yaklaşımı temsil eden Robert Keohane, Joseph Nye gibi

düşünürler de devletlerin iş birliği yaptığı bu kurumların belirsizliği azalttığını ve güveni artırdığını öne sürer.

(2) *İnşacılık (Constructivism) Yaklaşımı*; uluslararası hukuk ve küresel yönetişimin, normlar, kimlikler ve değerlerle inşa edildiğini savunur. Alexander Wendt, Martha Finnemore gibi temsilciler, bu yaklaşıma ilişkin "meşruiyet" ve "normatif baskı" gibi kavramların uluslararası sistemde davranışları etkilediği görüşünü öne sürer. Yapısalcı yaklaşım olarak da adlandırılan bu görüş, güvenlik kavramını toplumsal olarak inşa edilmiş bir olgu olarak ele alır. Alexander Wendt'in öncülüğünde gelişen bu perspektife göre, güvenlik yalnızca maddi kapasitelere değil, aynı zamanda aktörler arası etkileşimlere, söylemlere ve normlara bağlıdır (Wendt, 1999). Örneğin, aynı nükleer kapasiteye sahip iki devletin güvenlik tehdidi olarak algılanma düzeyleri farklı olabilir; bu durum, algıların ve toplumsal yapıların önemini ortaya koyar (Wendt, 1999).

(3) *Eleştirel Teoriler (Critical Theories)* ise dört farklı yaklaşım ile temsil edilir:

a) Robert Cox, Susan Strange gibi temsilcilerin öncüsü olduğu *Marksist/Neo-Marksist Yaklaşım*'a göre küresel yönetişim ve uluslararası hukuk, kapitalist sistemin ve küresel eşitsizliğin aracıdır, bu çerçevede uluslararası kurumlar, zengin ülkelerin çıkarlarını meşrulaştırır.

b) Antony Anghie, Makau Mutua gibi temsilciler tarafından savunulan *Post-Kolonyal Yaklaşım* açısından uluslararası hukuk, sömürgeci geçmişin bir uzantısı olarak eleştirilir, dolayısıyla gelişmekte olan ülkeler sistemde yetersiz temsil edilir.

c) Başlıca temsilcileri Richard Ashley, James Der Derian ve felsefi temelde Jean-François Lyotard olan *Postmodernist Yaklaşım*, güvenlik kavramının dilsel, görsel ve kültürel boyutlarına odaklanır. Bu yaklaşıma göre, tehditler ve düşmanlıklar, medya, söylem ve semboller aracılığıyla inşa edilir. Örneğin, medya tarafından sunulan bir intihar bombacısı görüntüsü, kolektif korku ve tehdit algısını besleyerek siyasi eylemlerin meşrulaştırılmasına katkı sağlar (Campbell, 1998; Sheehan, 2005).

d) Özellikle Hilary Charlesworth ve Christine Chinkin başta olmak üzere birçok temsilci tarafından savunulan *Feminizm*'e göre uluslararası hukuk ve yönetişim, erkek egemen bakış açısını yeniden üretir, bu nedenle kadınların ve toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin sistemde görünürlüğü azdır. Diğer taraftan, Uluslararası ilişkiler disiplinde Eleştirel Güvenlik Çalışmaları (*Critical Security Studies*) ve Eleştirel Teori (Frankfurt Okulu etkili) yaklaşımının önemli temsilcilerinden olan Ken Booth geleneksel güvenlik yaklaşımlarının

ötesine geçerek "özgürleşme" kavramına odaklanır. Booth'a göre, güvenlik yalnızca fiziksel tehditlerden korunmak değil, aynı zamanda bireylerin potansiyellerini gerçekleştirebileceği koşulların sağlanmasıdır. Bu bağlamda, özgürleşme güvenliğin bir ön koşulu haline gelir (Booth, 1991).

Feminist güvenlik yaklaşımları, geleneksel güvenlik çalışmalarının devlet ve askeri tehdit odaklı yapısını eleştirerek güvenliğin toplumsal cinsiyet boyutuna dikkat çekmektedir. Cynthia Enloe, güvenlik politikalarının yalnızca savaş ve askeri güç üzerinden değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet ilişkileri üzerinden de analiz edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Enloe'ye göre, güvenlik söylemleri çoğu zaman kadınların deneyimlerini görünmez kılmakta ve militarist politikaları meşrulaştırmaktadır (Enloe, 2014). Benzer şekilde Ann Tickner, realist güvenlik anlayışının erkek egemen güç politikalarına dayandığını ve alternatif güvenlik anlayışlarının geliştirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Tickner'a göre güvenlik yalnızca devletlerin korunması değil, bireylerin ekonomik, sosyal ve fiziksel güvenliğini de kapsamalıdır (Tickner, 1992). Feminist güvenlik çalışmaları ayrıca savaş ve terörizm süreçlerinde kadınların hem mağdur hem de aktör olarak rollerini inceleyerek güvenlik kavramının daha kapsayıcı biçimde ele alınmasını sağlamaktadır. Bu yaklaşım, küresel terörizmle mücadelede yalnızca askeri stratejilerin değil, toplumsal eşitsizliklerin ve yapısal şiddetin de dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

(4) *Yeni Kurumsalcılık (New Institutionalism) Yaklaşımı*'na göre kurumlar sadece çıkarları değil, davranışları da biçimlendirir, böylelikle hukuk ve yönetim süreçleri, devletleri normlara uygun davranmaya teşvik eder.

(5) *İşlevselcilik & Neofonksiyonalizm (Functionalism ve Neofunctionalism) Yaklaşımı* 'nda devletler teknik ve ekonomik alanlarda iş birliği yaparak zamanla siyasi entegrasyona gider, bunun sonucunda uluslararası kurumlar zamanla bağımsız aktörlere dönüşebilir.

(6) *Realist Uluslararası İlişkiler Okulu (Realizm) Yaklaşımı*, devlet merkezli olup küresel yönetim zayıf ve ikincil görülür. Bu yaklaşımı savunan Hans Morgenthau ve John Mearsheimer'a göre uluslararası hukuk ancak güçlü devletler izin verdiği sürece işler. Bu yaklaşıma göre güvenlik, devletin bekası ve uluslararası sistemdeki güç dengesine dayanır. Dolayısıyla, uluslararası sistem anarşiktir ve devletler bu sistemde hayatta kalmak için kendi güvenliklerini sağlamak zorundadır. Diğer taraftan, realist düşünceye katkısı açısından; Peloponez Savaşları'nın yazarı Thucydides, güç ve çıkar çatışmasına erken bir örnek olarak; Prens adlı eseriyle Niccolò Machiavelli, güç siyaseti üzerine önemli görüşler sunarak; Doğa

durumu" teorisi ile Thomas Hobbes, anarşik sistem fikrine katkı sağlayarak, ayrıca modern klasik realizmin kurucusu sayılan Hans Morgenthau, Neorealizmin (yapısal realizm) kurucusu sayılan Kenneth Waltz ve taarruzcu realizmin önemli savunucusu John Mearsheimer de realist anlayışın gelişim sürecinde önemli roller üstlenmiştir. Bu anlayışta güvenlik, askeri kapasitenin artırılması ve tehditlere karşı savunma geliştirilmesi ile doğrudan ilişkilidir (Waltz, 1979; Walt, 1991). Bu çerçevede "Güvenlik İkilemi (Security Dilemma)" kavramı ön plana çıkar. Bu teoriye göre, bir devletin kendi güvenliğini artırma çabası, diğer devletler tarafından tehdit olarak algılanabilir ve bu durum karşılıklı güvensizliğe neden olur (Mitzen, 2006). Sonuç olarak, realizm, uluslararası ilişkileri güç, çıkar ve güvenlik temelinde analiz eder. İnsan doğasının veya sistemin anarşik yapısının devletleri kendi çıkarları peşinde koşmaya zorladığını savunur, bu nedenle de uluslararası iş birliğinin sınırlı ve rekabetin ise kalıcı olduğu varsayılır.

(7) *Eleştirel Güvenlik Çalışmaları* ise güvenlik kavramını daha geniş bir çerçevede ele alır. Bu yaklaşım, yalnızca devlet güvenliğine değil; birey güvenliğine, insan haklarına, yoksulluğa, göçe ve çevresel tehditlere de odaklanır. Keith Krause, güvenliği yalnızca devlet merkezli bir yapı olarak görmenin yetersiz olduğunu, bireyin güvenliğinin merkeze alınması gerektiğini savunur (Krause, 1998). Booth (2005) da güvenliğin politik, kültürel ve normatif boyutlara sahip olduğunu vurgular. Ona göre, 11 Eylül saldırılarının yorumlanması bile kültürel haritalar ve siyasi teoriler aracılığıyla gerçekleşmiştir; gerçekler kendiliğinden anlam taşımaz, onları yorumlayan çerçeveler vardır (Booth, 2005). Bu dönüşümün en çarpıcı sonuçlarından biri ise 21. yüzyılın başlarında küresel güvenlik gündeminin merkezine oturan terörizm olmuştur. Özellikle 11 Eylül 2001 saldırısı sonrasında, terörizmin ulusötesi doğası ve yıkıcı kapasitesi, uluslararası sistemde yeni bir güvenlik krizine neden olmuş, devletlerin ve uluslararası örgütlerin güvenlik politikalarını radikal biçimde değiştirmelerine yol açmıştır. Bu doğrultuda, tehditlerin niteliği ve kaynakları da çeşitlenerek devlet dışı aktörler (ör. terör örgütleri, ulus ötesi suç şebekeleri, hacker grupları) güvenlik gündeminde merkezi bir yer edinmiştir. Dolayısıyla, bu süreçte, güvenlik yalnızca devletlerin değil, aynı zamanda bireylerin ve toplumların korunması olarak yeniden tanımlanmıştır. Bu bağlamda, küresel güvenlik artık sadece savaş ve askeri tehditlerle değil; iklim değişikliği, pandemiler, kitlesel göç ve siber saldırılar gibi çok boyutlu tehditlerle tanımlanmaktadır.

Küresel Yönetim Teorisi kapsamında yukarıda ifade edilen yaklaşımlar haricinde uluslararası hukuk açısından değerlendirilebilecek ek yaklaşımlar bulunmaktadır: *Doğal Hukuk Yaklaşımı* kapsamında, hukukun evrensel ahlaki değerlere dayandığı ve insan hakları gibi normların

devletlerin üstünde yer aldığı; *Pozitivist Yaklaşım* çerçevesinde hukukun sadece devletler arası anlaşmalar ve teamüllerden oluşmadığı, devlet rızası olmadan hukukun yaratılmayacağı; *Hukuki Realizm* açısından ise hukukun mahkemelerin ve uygulayıcıların ne yaptığıyla ilgili olduğu, bu kapsamda metinlerin değil, uygulamanın belirleyici olduğu, savunulur.

Görüldüğü üzere, yukarıda açıklanan tüm kuramsal yaklaşımlar, güvenlik alanının yalnızca askeri tehditlere indirgenemeyeceğini, çok boyutlu ve çok aktörlü bir yapıya evrildiğini göstermektedir. Güvenliğin küresel düzeyde yeniden tanımlandığı bir dönemde, geleneksel devlet merkezli güvenlik anlayışının sınırları giderek belirginleşmiştir. Özellikle soğuk savaş sonrası dönemde uluslararası güvenlik paradigmasında yaşanan dönüşüm, güvenliğin kapsamını genişletmiş ve devlet dışı aktörlerin etkisiyle bu dönüşüm daha da hızlanmıştır.

Teorik yaklaşımların ortaya koyduğu çerçeveler, güncel çatışmalarda devletlerin ve uluslararası aktörlerin tepkilerini anlamada rehberlik etmektedir. Dünya çapında yaşanan güncel İsrail-Gazze ve Ukrayna-Rusya çatışmaları, güvenliğin devlet merkezli bir olgu olmaktan çıkıp devlet dışı aktörleri, hibrit savaşları ve insani güvenliği de kapsayan çok katmanlı bir yapıya büründüğünü göstermektedir. Bu örnekler, terörizm, siber saldırılar, enerji güvenliği ve zorunlu göç gibi unsurların artık küresel güvenliğin ayrılmaz parçaları haline geldiğine işaret etmektedir. Güvenlik kavramının ulusötesi bir boyut kazanması ve "terörizmle mücadele" birçok devletin dış politika önceliklerinden biri haline gelmesi sürecinde güvenlik, yalnızca savunma değil; aynı zamanda önleme, müdahale ve yeniden yapılandırma süreçlerini de içermeye başlamıştır. Bu bağlamda bir sonraki bölümde, özellikle terörizmle mücadelenin küresel düzeyde nasıl yürütüldüğü; devletlerin ve uluslararası örgütlerin rollerinin nasıl şekillendiği ve hangi güvenlik yaklaşımlarının öne çıktığı ele alınacaktır.

4. Devletlerin Değişen Rollerini: Uluslararası Örgütler

Soğuk savaş sonrası dönemde devletlerin güvenlik anlayışı köklü değişikliklere uğramıştır. Geleneksel devletlerarası çatışma odaklı güvenlik algısı, 1990'lerden itibaren sınır ötesi terörizm, düzensiz savaş ve asimetrik tehditlere yönelmiştir. 11 Eylül 2001 saldırıları, bu dönüşümün en somut örneklerinden biridir. Terörizm, devletlerin toprak bütünlüğünü ve vatandaşlarının güvenliğini tehdit eden çok aktörlü, ideolojik ve finansal boyutları olan bir tehdit olarak yeniden tanımlanmıştır (Hoffman, 2017). Terörizmin tarihsel gelişimi incelendiğinde, örgütlerin amaçları, yöntemleri ve örgütlenme biçimlerinin zaman içerisinde önemli değişimler geçirdiği görülmektedir. Özellikle küreselleşme süreciyle birlikte terörizm ulusötesi bir nitelik kazanmış ve güvenlik politikalarının temel gündem maddelerinden biri

hâline gelmiştir (Laqueur, 2001). Bu bağlamda, devletlerin ulusal stratejilerinin yanı sıra uluslararası iş birliği mekanizmaları da önem kazanmıştır.

Devletler, küresel terörizme karşı mücadelede yalnızca kendi ulusal güvenlik politikalarına güvenemeyeceklerini anlamış ve çok taraflı kurumsal yapılara yönelmişlerdir. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB), NATO ve AGİT gibi uluslararası örgütler terörle mücadelede önemli roller üstlenmiştir. Özellikle 11 Eylül sonrası dönemde, BM Güvenlik Konseyi'nin 1373 sayılı kararı, devletlere terör finansmanını engelleme, sınırlar arası bilgi paylaşımı yapma ve uluslararası iş birliği sağlama yükümlülüğü getirmiştir (United Nations, 2001). AB ise, bu kararın uygulanmasını öncelikli bir hedef hâline getirerek çok taraflı mücadelenin gerekliliğini vurgulamıştır (Thieux, 2004).

ABD, AB ve diğer birçok devletin güvenlik stratejileri, mevcut güvenlik risklerinin kolektif eylem gerektirdiği anlayışı etrafında şekillenmektedir. Terörizme karşı “küresel ittifak” fikri bu bağlamda ortaya çıkmış ve uluslararası güvenlik yalnızca ulusal çabalarla değil, çok taraflı iş birlikleriyle sürdürülebilir hâle gelmiştir (Erdag, 2013). BM'nin diplomatik ve hukuki araçları, NATO'nun askeri yetkinlikleri ve AB'nin siyasi stratejileri bu küresel iş birliğinin temelini oluşturmuş; Somali, Bosna, Kosova, Afganistan ve Lübnan gibi çatışma bölgelerinde yürütülen barışı koruma operasyonları somut örnekler olarak öne çıkmıştır.

NATO'nun rolü bu süreçte özellikle kritik hâle gelmiştir. Soğuk savaş döneminde batı bloğunun savunma şemsiyesi olarak yapılandırılan NATO, 1990'ların başında Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Varşova Pakti'nin sona ermesiyle birlikte varlık sebebini yeniden tanımlamıştır (Williams & Neumann, 2000). NATO'nun genişlemesi, doğu Avrupa ülkelerinin üyelik başvuruları ve demokratikleşme süreçlerine katkı sağlama amacı, örgütün yalnızca askeri değil, siyasi bir aktör hâline gelmesini sağlamıştır. Bu dönüşüm, NATO'nun artık yalnızca konvansiyonel savaflara değil, asimetrik tehditlere, terörizme ve iç çatışmalara karşı da aktif roller üstlenmesini gerektirmiştir (Erdag, 2013).

Devletlerin terörle mücadelede ulusal kapasitelerinin yetersiz kaldığı günümüz güvenlik ortamında, uluslararası örgütlerle kurulan ilişkiler hayati önem kazanmıştır. Bu bağlamda, özellikle NATO'nun kurumsal yapısı, işleyiş biçimi ve değişen güvenlik tehditlerine karşı geliştirdiği yeni roller, devletlerin küresel terörizmle mücadeledeki konumlarını anlamak açısından kritik öneme sahiptir. NATO'nun rolü, bu süreçte özellikle dikkat çekicidir. Son yıllarda uluslararası örgütlerin etkinliğinin azaldığına ilişkin literatür de giderek güçlenmektedir. Bu yaklaşıma göre, büyük güç rekabetinin artması, ABD'nin tek taraflı

politikaları ve bölgesel krizlerin derinleşmesi uluslararası örgütlerin etkinliğini sınırlamaktadır. Ikenberry (2018), liberal uluslararası düzenin zayıfladığını ve uluslararası örgütlerin karar alma kapasitesinin büyük güç rekabeti nedeniyle azaldığını ileri sürmektedir. Benzer şekilde, Patrick (2020) küresel yönetim kurumlarının özellikle terörizm, göç ve bölgesel çatışmalar gibi konularda yetersiz kaldığını vurgulamaktadır. NATO da bu tartışmalardan etkilenmiş; Afganistan'dan çekilme süreci ve üyeler arasındaki stratejik farklılıklar örgütün geleceği hakkında tartışmaları artırmıştır. Bu durum, NATO'nun küresel güvenlikteki rolünün yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte birçok analist NATO'nun misyonunu tamamladığını düşünse de İttifak zamanla yeni tehditlere karşı kendini dönüştürmüştür. Soğuk savaş boyunca NATO, Sovyet tehdidine karşı batı bloğunun savunma şemsiyesi olarak yapılandırılmıştı. Ancak 1990'ların başında Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Varşova Paktı'nın sona ermesi, NATO'nun varlık sebebini sorgulatmıştır (Williams & Neumann, 2000). Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından NATO'nun genişlemesi, doğu Avrupa ülkelerinin üyelik başvuruları ve bu ülkelerin demokratikleşme süreçlerine katkı sağlama amacı, İttifak'ın yalnızca askeri değil, aynı zamanda siyasi bir örgüt hâline gelmesini sağlamıştır (Williams & Neumann, 2000). Bu çerçevede, güvenliğin kültürel boyutları da önem kazanmış, NATO'nun genişlemesi bir güvenlik kültürünün yayılmasına hizmet etmiştir. Bu dönemde NATO'nun yaşamsal fonksiyonunu yitirip yitirmeyeceği tartışılırken, örgüt beklenmedik bir şekilde genişlemeye ve dönüşmeye başlamıştır.

Bu dönüşümle birlikte, NATO artık yalnızca konvansiyonel savaflara karşı değil, asimetrik tehditlere, terörizme ve iç çatışmalara karşı da aktif roller üstlenmiştir. İttifak'ın yeni görev tanımı, yalnızca savunma değil; barışı koruma, istikrar sağlama ve demokratikleşmeye destek gibi daha geniş kapsamlı işlevleri içerecek şekilde yeniden tanımlanmıştır (Erdag, 2013).

11 Eylül 2001 saldırılarının ardından, NATO tarihinde ilk kez Washington Antlaşması'nın 5. maddesi işletilmiş ve bir NATO üyesine yapılan saldırı tüm üyelere yapılmış sayılarak kolektif savunma devreye sokulmuştur. Bu durum, NATO'nun terörizme karşı mücadelede aktif askeri katılımı başlatan kırılma noktası olmuştur (Cronin, 2006).

Terörle mücadelede NATO'nun kurumsal yapısı da bu dönüşüme yanıt vermiştir. NATO'nun ana karar alma organı olan Kuzey Atlantik Konseyi, terörle mücadele stratejilerini belirlerken; Müttefik Kuvvetler Komutanlığı operasyonel sorumluluklar üstlenmiş, Müttefik Kuvvetler Dönüşüm Komutanlığı ise örgütün yeni tehditlere karşı dönüşümünü planlamıştır. 2002 Prag

Zirvesi'nde kabul edilen Ortaklık Eylem Planı çerçevesinde terörizme karşı ortak stratejiler geliştirilmiştir (Erdag, 2013). 2002 yılında düzenlenen Prag Zirvesi, NATO'nun terörizmle mücadelede dönüşümünü kurumsallaştırdığı önemli bir dönemeçtir. Bu zirvede, Terörizmle Mücadele Ortaklık Eylem Planı kabul edilerek, üyeler arasında istihbarat paylaşımı, ortak tatbikatlar ve kapasite geliştirme faaliyetleri başlatılmıştır.

Bu stratejilerin bir parçası olarak, bilimsel ve teknik altyapıyı güçlendirmek amacıyla NATO mükemmeliyet merkezleri kurmuştur. Bu merkezler, örgütün uzmanlık alanlarını geliştirmek, eğitim ve araştırma faaliyetlerini koordine etmek amacıyla oluşturulmuştur. Özellikle Türkiye'nin ev sahipliğinde kurulan Terörle Mücadele Savunma Mükemmeliyet Merkezi (COE-DAT), 2005 yılından bu yana terörizmle mücadele konusunda teorik bilgi üretimi ve kapasite geliştirme faaliyetleri yürütmektedir (Erdağ, 2013). Bu merkez, yalnızca NATO üyelerine değil, ortak ülkelere de yönelik eğitim programları düzenleyerek çok taraflı iş birliğini güçlendirmekte ve NATO'nun stratejik vizyonunu genişletmektedir. COE-DAT, devletlerin terörle mücadelede ortak stratejiler geliştirmelerine olanak sağlarken, ulusal ve uluslararası güvenlik kültürleri arasında köprüler kurmaktadır. Merkez, düzenlediği seminerler ve çalıştaylarla da terörizmin dinamik yapısını analiz etme ve yenilikçi mücadele yöntemleri geliştirme çabalarına katkı sunmaktadır.

2020 sonrası dönemde terörizmle mücadelede ise yeni odak noktaları ortaya çıkmıştır. Siber terörizm, biyolojik silah kullanımı, yapay zekânın kötüye kullanılması gibi tehditler, klasik güvenlik anlayışını zorlamaktadır. Özellikle DEAŞ, El Kaide ve Boko Haram gibi örgütlerin dijital mecraları etkin biçimde kullanmaları, istihbarat ve dijital güvenlik konularını öne çıkarmıştır (Klausen, 2015). Bu durum, devletleri yalnızca fiziki güvenlik değil, aynı zamanda siber güvenlik alanında da çok taraflı iş birliğine zorlamaktadır.

Ayrıca, uluslararası örgütlerin küresel terörizme karşı mücadelede meşruiyet krizleri ile de karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Özellikle Afganistan'dan NATO birliklerinin çekilmesi sonrası Taliban'ın yeniden iktidara gelmesi, NATO'nun uzun süreli stratejik planlamalarındaki eksiklikleri ortaya koymuştur. Aynı şekilde, BM'nin Suriye krizinde etkin olamaması, örgütün karar alma süreçlerinin yapısal sınırlarını gündeme getirmiştir.

Günümüzde NATO, yalnızca fiziksel saldırılara değil, aynı zamanda siber tehditler, hibrit savaşlar, dezenformasyon kampanyaları ve yapay zekâ destekli terör faaliyetlerine karşı da önlem almaktadır. Bu durum, NATO'yu sadece bir askeri ittifak değil, aynı zamanda güvenlik politikasının çok boyutlu bir aktörü haline getirmiştir (Klausen, 2015).

NATO'nun bu yeni tehditlerle mücadeledeki yaklaşımı, devletlerin rollerini de yeniden tanımlamıştır. Üye devletler artık yalnızca ulusal çıkarlarını değil, kolektif güvenliği gözetmekle yükümlüdür. Bu bağlamda, uluslararası örgütler aracılığıyla yeni iş birliği modelleri doğmuş; istihbarat paylaşımı, ortak savunma yatırımları ve koordineli siber güvenlik stratejileri bu modellerin temelini oluşturmuştur.

Sonuç olarak, devletlerin değişen rollerinde uluslararası örgütlerle kurdukları ilişkiler merkezi bir konuma gelmiştir. Terörizmin küresel doğası, kolektif güvenlik anlayışını zorunlu kılmış; devletlerin yalnız başına hareket etmesi yerine, ortak tehdit algıları doğrultusunda kurumsal iş birlikleri geliştirmeleri gereklilik hâline gelmiştir. Bu bağlamda, güvenliğin yalnızca askeri değil, aynı zamanda diplomatik, ekonomik ve teknolojik boyutlarının da olduğu çok katmanlı bir anlayış benimsenmektedir.

NATO örneği, küresel terörizmin çok katmanlı doğasına karşı devletlerin yalnız başına hareket etmek yerine, kurumsallaşmış ittifak yapıları içinde yeni roller üstlenmeleri gerektiğini açıkça göstermektedir. Bu dönüşüm yalnızca askeri alanda değil, diplomatik, ekonomik ve teknolojik boyutlarda da kendini göstermektedir. Devletler, artık yalnızca sınırlarını korumakla değil, aynı zamanda küresel güvenliğin inşasında aktif ve sorumlu aktörler olarak hareket etmek zorundadır.

Bu bağlamda NATO, terörle mücadelede sadece bir güç projeksiyonu aracı değil, aynı zamanda devletler arası iş birliğinin somutlaştığı, kolektif güvenlik kültürünün inşa edildiği bir platform haline gelmiştir. Bu platformda yer alan devletler, güvenliğe ilişkin rollerini yeniden tanımlamakta ve uluslararası örgütlerle daha bütünleşik bir yapıya yönelmektedir.

NATO'nun terörizmle mücadeledeki en kapsamlı operasyonlarından biri Afganistan'daki ISAF (International Security Assistance Force) misyonudur. 11 Eylül saldırılarının ardından NATO tarihinde ilk kez 5. madde işletilmiş ve Afganistan'da terörle mücadele amacıyla çok uluslu askeri operasyon başlatılmıştır. 2003 yılında NATO komutasına geçen ISAF misyonu, terör örgütlerinin barınma alanlarını ortadan kaldırmayı, Afgan güvenlik güçlerini eğitmeyi ve bölgesel istikrarı sağlamayı amaçlamıştır. Ancak uzun süreli askeri varlığa rağmen Taliban'ın yeniden güç kazanması, NATO'nun terörle mücadele stratejisinin sınırlılıklarını ortaya koymuştur. Bu durum, terörizmle mücadelenin yalnızca askeri yöntemlerle sürdürülemeyeceğini, siyasi istikrar, ekonomik kalkınma ve yerel yönetim kapasitesinin de önemli olduğunu göstermiştir. Afganistan örneği, NATO'nun küresel terörizmle mücadelede

önemli bir aktör olduğunu, ancak bu mücadelenin çok boyutlu stratejiler gerektirdiğini ortaya koymaktadır.

5. NATO'nun Hesap Verebilirlik ve Denetim Boyutu

Küresel güvenlik alanında artan rolü nedeniyle NATO'nun yalnızca askeri kapasitesi değil, karar alma süreçlerinin şeffaflığı, hesap verebilirliği ve denetlenebilirliği de önem kazanmıştır. Özellikle terörizmle mücadele gibi uluslararası hukuk, insan hakları ve egemenlik tartışmalarını doğrudan etkileyen alanlarda faaliyet gösteren bir örgütün kurumsal meşruiyeti, sahip olduğu denetim mekanizmaları ile yakından ilişkilidir.

NATO'nun en üst siyasi karar alma organı olan Kuzey Atlantik Konseyi (North Atlantic Council), İttifak bünyesindeki tüm önemli kararların oybirliği esasına göre alındığı temel kurumsal yapıdır. Üye devletlerin daimî temsilcilerinden oluşan Konsey, operasyonların siyasi denetimini sağlamakta ve NATO faaliyetlerinin meşruiyet zeminini oluşturmaktadır (NATO, 2022). Bu yapı, karar alma süreçlerinde üye devletlerin doğrudan katılımını sağlayarak kurumsal hesap verebilirliğin ilk aşamasını oluşturmaktadır.

NATO'nun demokratik denetim boyutunda önemli işlevlerden biri de NATO Parlamenter Asamblesi tarafından yerine getirilmektedir. Her ne kadar Asamble NATO'nun resmî karar alma mekanizmasının parçası olmasa da üye ülkelerin parlamentolarından gelen temsilciler aracılığıyla güvenlik politikalarının tartışılmasına, kamuoyu denetiminin güçlendirilmesine ve demokratik meşruiyetin artırılmasına katkı sağlamaktadır (NATO Parliamentary Assembly, 2023). Bu yönüyle Asamble, ulusal parlamentolar ile NATO arasındaki kurumsal iletişim kanallarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Hesap verebilirlik kavramı, yalnızca kararların alınması değil, bu kararları alan aktörlerin eylemlerini açıklayabilmesi, gerekçelendirebilmesi ve gerektiğinde sonuçlarından sorumlu tutulabilmesi anlamına gelmektedir. Bovens (2007), hesap verebilirliği, bir aktörün faaliyetleri hakkında bilgi verme, açıklama yapma ve bu faaliyetlerin bağımsız bir otorite tarafından değerlendirilmesine tabi olma süreci olarak tanımlamaktadır. Bu çerçevede uluslararası örgütlerin meşruiyeti yalnızca etkinlikleriyle değil, aynı zamanda karar alma süreçlerinin şeffaflığı ve denetlenebilirliğiyle de ilişkilendirilmektedir. NATO gibi küresel güvenlik alanında etkili olan örgütler açısından hesap verebilirlik mekanizmaları, kurumsal güvenilirliğin ve demokratik meşruiyetin temel unsurlarından biri olarak değerlendirilmektedir (Bovens, 2007).

İttifakın hesap verebilirlik yapısının bir diğer boyutu mali denetim mekanizmalarıdır. NATO bütçesi üye devletlerin katkılarıyla finanse edilmekte olup bütçe uygulamaları bağımsız denetim süreçlerine tabi tutulmaktadır. NATO Uluslararası Denetim Kurulu (International Board of Auditors for NATO-IBAN), örgütün mali işlemlerini inceleyerek kaynak kullanımının etkinliği ve uygunluğu konusunda değerlendirmeler yapmaktadır. Bu yapı, klasik anlamda bir yüksek denetim kurumu (sayıştay) niteliğinde olmamakla birlikte, NATO bünyesindeki mali kontrol ve hesap verebilirlik sisteminin temel unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir (IBAN, 2023).

NATO operasyonlarının meşruiyeti açısından uluslararası hukukla uyum da önemli bir denetim ölçütü oluşturmaktadır. Özellikle Afganistan'daki ISAF misyonu gibi operasyonlar, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları temelinde yürütülmüş ve bu durum NATO faaliyetlerine uluslararası hukuk açısından ek bir meşruiyet zemini sağlamıştır (United Nations Security Council, 2001). Bununla birlikte, bazı askeri müdahaleler ve kriz yönetimi operasyonları uluslararası hukuk, insan hakları ve egemenlik ilkeleri bakımından akademik tartışmalara konu olmaya devam etmektedir.

Bu çerçevede değerlendirildiğinde NATO'nun güvenlik üretme kapasitesi yalnızca askeri yetenekleriyle değil; karar alma süreçlerinin şeffaflığı, mali kaynakların denetimi, demokratik gözetim mekanizmaları ve uluslararası hukukla uyum düzeyiyle birlikte ele alınmalıdır. Küresel terörizm gibi sınır aşan tehditlerle mücadelede örgütün uzun vadeli etkinliği, operasyonel başarı kadar kurumsal hesap verebilirlik ve yönetim kapasitesine de bağlıdır.

6. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, 21. yüzyıl güvenlik ortamında devletlerin rollerinin değişimini ve uluslararası örgütlerin küresel terörizme karşı üstlendiği dönüşen görevleri incelemiştir. Çalışma, 21. yüzyılda küresel güvenlik anlayışının devlet merkezli tehdit algılarından çıkarak çok boyutlu ve sınır aşan tehditlerle şekillendiğini ortaya koymuştur. Küresel terörizm ve güvenlik, siber saldırılar, düzensiz göç, iklim kaynaklı krizler ve hibrit savaşlar, geleneksel askeri güvenlik paradigmasının ötesinde bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. Küresel terörizm özellikle, devletlerin yalnız başına hareket etmesinin yetersiz olduğunu ve çok taraflı iş birliği ile kurumsal koordinasyonun önemini vurgulamaktadır. Küresel güvenlik, sınır ötesi tehditler ve çok aktörlü risklerle şekillendiğinden, devletler yalnız başına etkili olamamaktadır. Bu durum, *uluslararası örgütlerle kurulan iş birliği ve denetim mekanizmalarının etkinliğini* kritik hâle getirmektedir.

Araştırma bulguları, güvenlik stratejilerinin yalnızca askeri müdahalelerle sürdürülemeyeceğini göstermektedir. İstihbarat paylaşımı, mali denetim mekanizmaları, hukuk devleti ilkeleri ve uluslararası normlara dayalı politikaların bütüncül biçimde uygulanması gereklidir. Terörizme neden olan sosyal eşitsizlik, siyasi istikrarsızlık ve ekonomik yoksunluk gibi yapısal sorunlar, güvenlik politikalarının merkezinde ele alınmalıdır. İnsan hakları, demokratik katılım ve hukukun üstünlüğü, güvenlik politikalarının tamamlayıcı değil, kurucu unsurlarıdır. Bu çerçevede, devletler ve uluslararası örgütler hem güvenlik üretmek hem de uygulanan politikaların şeffaflık ve denetlenebilirliğini sağlamakla yükümlüdür.

NATO, BM ve AB örnekleri, uluslararası örgütlerin yalnızca kriz anlarında değil, ortak değerler temelinde kurumsal kapasite geliştirme, norm oluşturma ve üye devletlerin eylemlerini denetleme ile sürdürülebilir barış süreçlerinde de belirleyici aktörler olduğunu göstermektedir. Ancak bu yapıların etkinliği, şeffaflık, hesap verebilirlik ve uluslararası hukukla uyumla doğrudan ilişkilidir. Uluslararası iş birliği ayrıca üye devletlerin politik çıkarlarına sıkı şekilde bağlı olduğundan, küresel tutarlılık ve eşit etkili uygulamalar için ortak ilkeler etrafında uzlaşa sağlanması gerekmektedir.

Terörle mücadelede toplumsal meşruiyet de kritik öneme sahiptir. Güvenlik stratejileri yalnızca güvenlik kurumlarıyla değil; sivil toplum, akademi, medya ve yerel aktörlerle yürütülen kapsayıcı politikalarla desteklenmelidir. Terörle mücadele, düşmanı yok etmekle sınırlı kalmamalı; korku, radikalleşme ve toplumsal kutuplaşmayı önlemeye de odaklanmalıdır. Bu bağlamda, denetim ve hesap verebilirlik, küresel güvenlik stratejilerinin merkezinde yer almalıdır.

Afganistan'daki ISAF misyonu, uluslararası örgütlerin rolünü ve askeri araçların sınırlılıklarını ortaya koymaktadır. Uzun vadeli barış ve istikrar, siyasi uzlaşa, ekonomik kalkınma ve toplumsal istikrarla desteklenmelidir. Bu bağlamda güvenlik politikaları kısa vadeli tehditleri önlemenin ötesinde, uzun vadeli sürdürülebilir hedeflerle uyumlu olmalıdır.

Bu bulgular ışığında, küresel güvenlik stratejilerinin etkinliğini artırmak, uluslararası iş birliğini güçlendirmek ve denetim mekanizmalarını işler hâle getirmek amacıyla aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

- (1) Güvenlik politikaları çok boyutlu olmalı; diplomatik, ekonomik, sosyal ve kültürel araçlarla desteklenmelidir.
- (2) NATO, BM ve AB gibi örgütlerin koordinasyonu artırılmalı, bilgi ve kaynak paylaşımı güçlendirilmelidir.

- (3) İnsan hakları ve demokratik normlar güvenlik stratejilerinin merkezine konulmalı; meşruiyet korunmalıdır.
- (4) Karar alma süreçleri şeffaf ve hesap verebilir olmalı, bağımsız denetim mekanizmaları uygulanmalıdır.
- (5) Radikalleşmeyle mücadele, genç nüfusun toplumsal katılımını artıran eğitim ve istihdam politikalarıyla desteklenmelidir.
- (6) Uluslararası normlar ve standartlar çerçevesinde ortak güvenlik ilkeleri oluşturulmalıdır.
- (7) Terörizmin finansman kaynakları uluslararası iş birliği ile etkin biçimde kesilmelidir.
- (8) Yapay zekâ, büyük veri analizi ve siber güvenlik gibi alanlarda bilimsel ve teknolojik yatırımlar artırılmalıdır.

Sonuç olarak, küresel güvenlik artık yalnızca devletlerin değil, uluslararası örgütlerin, sivil toplumun ve bireylerin ortak çabasıyla sağlanabilir. Güvenlik, hak temelli ve demokratik bir yaklaşım ile inşa edildiğinde hem kısa vadeli tehditler hem de uzun vadeli barış ve istikrar hedefleri güvence altına alınabilir. Bu çalışma, gelecekte güvenlik politikalarının yeniden düşünülmesi ve uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesi açısından önemli bir zemin sunmaktadır.

Kaynakça

- Booth, K. (2005). *Critical security studies and world politics*. Routledge.
- Bovens, M. (2007). *Analysing and assessing accountability: A conceptual framework*. European Law Journal, 13(4), 447–468.
- Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A new framework for analysis*. Lynne Rienner Publishers.
- Enloe, C. (2014). *The Curious Feminist: Searching for women in a new age of empire*. University of California Press.
- Hoffman, B. (2017). *Inside terrorism* (3rd ed.). Columbia University Press.
- Ikenberry, G. J. (2018). *The end of liberal international order?* International Affairs, 94(1), 7–23.
- International Board of Auditors for NATO. (2023). *Annual audit activity report*.
- Klausen, J. (2015). *Tweeting the Jihad: Social media networks of western foreign fighters in Syria and Iraq*. Studies in Conflict & Terrorism, 38(1), 1–22.
- Krause, K. (1998). *Critical security studies: Concepts and cases*. University of Minnesota Press.

- Laqueur, W. (2001). *A history of terrorism*. Transaction Publishers.
- Mearsheimer, J. (2001). *The tragedy of great power politics*. W.W. Norton.
- NATO Parliamentary Assembly. (2023). *About the NATO Parliamentary Assembly*. Brussels: NATO Parliamentary Assembly.
- North Atlantic Treaty Organization. (2022). *NATO strategic concept*.
- North Atlantic Treaty Organization. (2025). *Policy guidelines on counter-terrorism*.
- Patrick, S. (2020). *Weak links: Fragile states, global threats, and international security*. Oxford University Press.
- Tickner, J. A. (1992). *Gender in international relations: Feminist perspectives on achieving global security*. Columbia University Press.
- United Nations. (2001). United Nations Security Council Resolution 1373 (2001).
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. McGraw-Hill.
- Wendt, A. (1999). *Social theory of international politics*. Cambridge University Press.